

té relació amb aquell, que és un descendent de *balatro* amb el pas per un **balatrare*. Dos orígens, doncs, diferents; tampoc per la via semàntica hi ha relació entre la planta i la idea de ‘parlar cridant’.

En les referències a la literatura cal tenir en compte que no només hi ha citacions en què es parla dels remeis que aporten les plantes, sinó que s’hi afegeixen fragments de temàtica no medicinal. El llibre del metge Amengual s’expandeix cap a camps que no són els estrictes de la botànica i la medicina. Per exemple, es recullen maneres antigues del conreu (vegeu el cas de l’*alberginera*, que ofereix una citació dels *Secrets d’agricultura* [1617] de Miquel Agustí). Les fonts d’on Amengual recull la informació són molt àmplies. Són nombroses les referències al *DCVB*, però també a obres més específiques, com l’excel·lent *Costumari botànic* (3 vol. 2002-2004) del valencià Joan Pellicer, per posar un exemple. La informació que ens aporta en relació amb les plantes medicinals és ingent, com ho és també la que s’expandeix cap a camps molt diversos. Ens ha cridat l’atenció el nombre de pàgines dedicades a la *Vitis vinifera* (p. 908-913), ben segur que en la proporció que mereix aquesta planta tan important i present en la cultura popular, la història i la literatura.

Remarquem igualment l’interès per l’onomàstica. Per exemple, en relació amb el *fonoll*, hi ha aplegats un reguitzell de topònims i de llinatges: *Es Fonoiar*, *Fonolleda*, *Fonollet*, *Fonollós*, etc. Acabem posant èmfasi en el fet que el llibre no només parla de flora medicinal i de les seves aplicacions, sinó que a partir d’aquestes plantes se’ns dona una ingent i interessantíssima informació present tant en obres científiques com històriques o literàries, amb la literatura popular en un lloc preferent. Un llibre de plantes, doncs, molt valuós, enciclopèdic en el millor sentit de la paraula, riquíssim en referències, i no només útil per a les aplicacions medicinals de les plantes, sinó també curull de dades d’interès lingüístic.

Xavier LUNA-BATLLE

BELLÉS, Eloi / MARQUÈS HERNÁNDEZ, Paula / OJEDA CABA, Júlia / RUIZ-RUANO, Míriam (2021): *Teixir xarxa, fer camí. Aportacions presents al futur de la catalanística*. Maó: Punctum, 455 p.

El llibre que ressenyem aplega aportacions dels col·laboradors que formen part de l’Associació de Joves Investigadors en Llengua i Literatura Catalanes (AJILLC). Si no la coneixeu, el títol mateix del volum és una descripció ben encertada del tarannà d’aquesta agrupació: és un punt de trobada entre el jovent investigador d’arreu del territori amb l’objectiu de fomentar la recerca lingüística i literària sobre el català. La publicació, en línia, de l’editorial Punctum, en col·laboració amb l’Institut Interuniversitari de Filologia Catalana, és una selecció de les contribucions presentades als diversos congressos que l’AJILLC ha organitzat, amb regularitat i molt d’èxit, cal dir-ho. En concret, els vint-i-dos textos de què consta el volum són ampliacions de les comunicacions que es van presentar en les edicions del 2017 (Universitat de València), 2018 (Universitat de Lleida), 2019 (Universitat de les Illes Balears) i 2020 (Universitat de Barcelona). Hem de fer palès que la feina d’edició està feta amb cura i que les recerques presentades són de molta qualitat, fet que, de segur, esperonarà les persones que comencen la carrera investigadora a associar-s’hi i a qui conviu ja amb el cuquet de la recerca de fa temps a interessar-se per aquesta plataforma (és visitable en <<https://www.ajillc.cat/>>).

La miscel·lània s’estructura en tres seccions o «perspectives», a saber: 1) Perspectives lingüístiques, 2) Perspectives comparatístiques i, 3) Perspectives historicistes. A partir d’aquesta divisió, s’hi posa fil a l’agulla.

Els nou articles de la secció lingüística són investigació puntera en llengua catalana en diversos vessants. D’una banda, hi ha dos articles de morfologia amb força desplegament teòric. Com s’indica al títol de l’estudi «Els límits de la composició culta: entre la composició i l’afixació», Ivan Solivellas (Universitat Pompeu Fabra) se centra a desbrinar l’estatus de la composició culta, una categoria lingüística en què s’han inclòs, sovint, mots ben heterogenis. A mitjan camí entre les diverses postures teòriques, conclou que la composició culta és el procés consistent en l’obtenció de mots a partir de la combinació de formants cultes, els quals poden adjuntar-se entre si (*tanatofilia* o *filòleg*) o amb mots

patrimonials (*enogastronòmic* o *turismofoèbia*). Situat en aquest punt, el veritable moll de l'os per a l'investigador és definir què és un formant culte. La hipòtesi proposada és que els formants cultes són una categoria liminar, a cavall entre les bases i els afixos i ben a prop d'una altra categoria igualment difícil de discriminar: els afixoides, unitats amb significat lèxic, invariables i no autònomes, com els formants cultes, però originades a partir de truncaments (*auto-*, *eco-* o *radio-*). Fet i fet, formants cultes i afixoides no coincideixen totalment ni amb la composició ni amb la prefixació. Tot i que les dades no són definitives, l'autora ens mena a reflexionar sobre si formants cultes, afixoides i afixos són entitats discretes o si, per contra, són una única realitat difusa: un continuïum morfològic. En aquesta perspectiva no discreta de la lingüística, se situa també el treball de Maria Antonia Font Fernández (Universitat de Barcelona), «L'eix de negativitat aplicat als termes sobre tristesa i angoixa formats amb prefixos de negació». L'objectiu general d'aquest article és estudiar la conceptualització de la tristesa i l'angoixa en català a través de la creació de mots per prefixació: amb prefixos com *des-* (*desgràcia*, *desgrat*, *desillusió* o *desalé*), *in-* (*impaciència*, *insuportable* o *infortuna*) o *mal-* (*malastrugança* o *malhumor*), entre d'altres. L'autora arriba a dues conclusions interessants. Primerament, partint del concepte de Model Cognitiu Idealitzat, mostra que els mots prefixats revelen que, en català, construïm conceptualment la tristesa i la angoixa en termes de BATALLA. En segon lloc, comprova que l'angoixa (amb mots com ara *inquietud*, *desalé* o *desventura*) té més prominència entre els termes amb prefix de negació que no la tristesa.

La recerca «Aspectes dels diminutius valencians com a estratègia pragmàtica», presentada per Àngela Magraner Mifsud i Pau Martín Miñana (Universitat de València), fa de frontissa entre els dos estudis teòrics anteriors i els tres articles dedicats a qüestions de lingüística aplicada. S'hi continua amb la morfologia, però s'hi afegeix l'estudi a partir de dades. Així, prenent com a base un corpus propi de conversa col·loquial entre parlants valencians, s'analitza el funcionament dels sufixos diminutius, ben característics i usuals del col·loquial català del País Valencià. Les autores destaquen que no és sorprenent que, malgrat la varietat, *et-* guanye la partida. Tanmateix, si que consideren ressenyable que la funció conversacional dels diminutius sigui eminentment pragmàtica (un 92,3 % de les produccions). Aquestes dades menen les autores a suggerir que l'ús habitual i continuat de la funció pragmàtica dels diminutius valencians deu contribuir a l'ús particularment elevat a què ens hem referit adés, i, fins i tot, podria explicar, també, la tendència lexicalitzadora. Seguidament, hi ha dos articles d'aplicació lingüística a l'aula. D'una banda, Josep Marqués Meseguer (Universidad de Zaragoza i SERCLE) i Josep Vidal Arràez (Université de Toulouse – Jean Jaurès i SERCLE) ens fan sabedors de la bona acollida que té la cançó improvisada a l'aula de català com a llengua estrangera. En particular, en «La cançó improvisada: una eina per fomentar la interculturalitat a l'aula de CLE», els autors, d'una banda, desglossen les característiques d'aquest gènere, força arrelat als Països Catalans. De l'altra, ens presenten el disseny i els resultats exitosos d'una pràctica pedagògica de creació de versos improvisats que coadjuva al desenvolupament de les destreses lingüístiques, comunicatives, socials i motivacionals d'un grup d'estudiants de dues universitats franceses (ubicades a les ciutats d'Amiens i Tolosa de Llenguadoc) en un context d'aprenentatge intercultural. En tercer lloc, Noelia de la Torre Martínez (Universitat de València), amb «L'atenuació a les aules de Secundària: estudi aproximatiu de la competència pragmàtica dels adolescents», parteix de les produccions escrites i orals del seu alumnat (12-16 anys, de Paterna) a fi d'analitzar l'ús que fan de l'estratègia pragmàtica de l'atenuació. S'agraeix la reflexió —necessària, val a dir-ho— sobre la manca d'estudis que permeten esbrinar quina és la competència pragmàtica de l'alumnat a l'aula, amb la finalitat de millorar-la. Així mateix, convé destacar la metodologia exhaustiva d'arreglada de les mostres que li permet obtenir dades ben sucoses. De primeres, s'hi observa un alt percentatge en l'adequació pragmàtica del registre escrit. Per contra, s'hi constata la mancança de respostes atenuades en les mostres orals. El desenvolupament pragmàtic del registre oral és per a l'autora, doncs, l'assignatura pendent.

Tanquen aquest bloc de perspectives lingüístiques quatre articles que detallen la relació del català amb altres llengües. En concret, en «*Das Katalanische*, de Meyer-Lübke (1925), com a certificat d'independència respecte a una antiga "llengua comuna catalanoprovençal"», Jordi Cassany-Bates (IES

José María Parra, Alzira) fa una relectura del text del lingüista suís, amb l'objectiu de desmentir alguns tòpics relacionats amb aquest manifest cabdal de la lingüística catalana. Per un costat, prova de mostrar com Meyer-Lübke no és tan contundent en la declaració de la independència del català respecte de l'occità com s'ha considerat fins ara. Ho fa basant-se en les diverses interpretacions del text original alemany i en l'opinió dels lingüistes coetanis que van comprendre el text de manera totalment oposada. De l'altre, indica que, en canvi, el lingüista suís sí que fou categòric a l'hora de corroborar l'existència d'una fase antiga occitanoromànica i d'agrupar el català dins de la Gal·loromània. Tot seguit, Xavier Sarmiento (Universitat de Barcelona), en «La traducció al català de les varietats funcionals i socials del francès», reflexiona sobre quin model de llengua han de tenir les traduccions al català de les novel·les escrites en francès col·loquial, o amb presència de sociolectes. Ens fa avinent que cal tenir en compte que els sociolectes en català estan molt influïts pel castellà i que, per tant, el repte del traductor o traductora es troba a crear un model de llengua que mantingui l'efecte equivalent en el públic lector de la traducció, al temps que es té cura de la genuïtat: un equilibri complex que, segons l'autor, cal aconseguir provant d'analitzar millor el col·loquial català del que s'ha fet fins ara. Per això mateix presenta, també, una recerca detallada i ben exemplificada sobre les diferències entre el col·loquial del francès i del català, que és convenient tenir en compte a l'hora de traduir textos entre aquestes llengües.

La tercera contribució és el treball de Maria Marra (Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Mainz), «La persistència de catalanismes lèxics dins les pragmàtiques napolitanes». Segons la investigadora, tot i que la influència de la llengua catalana més prominent a Nàpols ja havia acabat durant els segles XVI i XVIII, encara roman en el lèxic emprat en les *Pragmàtiques*, textos napolitans de caire legislatiu vigents sota el domini de la monarquia hispànica. Per demostrar-ho, hi examina acuradament mots de l'àmbit del tèxtil (*gramaglie, repono* o *soprattavola*), dels accessoris (*arrucate*), de l'economia (*tande*) i de la mar (*patente netta* i *patenti brutte*). Per acabar, Ikram Chilah (Université Rennes 2) presenta un estudi del tot pertinent en l'actualitat, tenint en compte el contacte de llengües que provoquen els moviments migratoris d'arreu. En concret, en l'article «Capitalització de la llengua amaziga com a llengua de migració a Catalunya: la feminització de trajectòries d'èxit» esclareix quin és el paper de les llengües en la integració de la joventut amazic a Catalunya. A partir del relat de narratives o de pràctiques lingüístiques declarades de tres membres d'una família (dos noies i un noi, d'una trentena d'anys) sobre l'accés al món laboral i l'ús dels recursos lingüístics, conclou que el domini de llengües és, per a les noies, capital lingüístic; tanmateix, aquest domini les aboca a accedir a feines que estan relacionades amb l'atenció i gestió d'un públic immigrant i, per tant, feines «eticitzades».

La literatura comparada és l'eix vertebrador de les vuit contribucions aplegades en la segona secció, «Perspectives comparatístiques». Primerament, els estudis literaris feministes comparats estan ben representats pels tres articles següents. D'una banda, Mireia Casanyes Dalmau (Universitat de Barcelona), amb «Boques de flama i gebre. Natures corpòries i diferència en la poesia d'Anna Dodas i Gertrud Kolmar», descabdella els espais temàtics comuns d'aquestes dues poetes, distants en el temps, en la llengua i en l'espai, però que sembla que dialoguen. Tant en l'autora catalana com en l'alemanya, la natura corpòria més tellúrica i hivernal serveix per explicar el jo d'aquestes dones en el món. D'altra banda, la poesia de Maria-Mercè Marçal és el centre d'interès de les recerques de Meritxell Matas Revilla (Universitat de Barcelona) i Mireia Marimont i Àlvarez (Universitat Pompeu Fabra). La primera, en «“Com elles”: la doble influència de Sylvia Plath i Anne Sexton a Maria-Mercè Marçal i les poetes catalanes», ens ofereix una lectura comparada entre l'autora catalana i les autores de Massachussets. S'hi revela una predilecció pel patriarcat, la figura del pare i la maternitat, que Marçal pren de Plath. De Sexton, poa l'espiritualitat, el tractament del desig i l'erotisme. L'autora de l'article percaça, a més, de fer-nos conscients que la influència d'aquestes escriptores nord-americanes persisteix en les autores catalanes actuals. Mireia Marimont i Àlvarez, al seu torn, en «El desig lèsbic i el cos femení en la poesia de Maria-Mercè Marçal», tracta l'obra marçaliana en relació amb la presència del desig lèsbic i el cos femení en la seva poesia. Ho fa deixant de banda la perspectiva de gènere i partint, en canvi, de l'òptica psicoanalítica. És ben singular l'ús que fa del concepte «Nom-del-Pare», de Jacques Lacan, que fa llum sobre com l'escriptora urgellenca malda per trobar en la llengua oral i la tradició popular el vincle amb la feminitat.

Comparació i multidisciplinarietat van de la mà en tres articles que analitzen la influència pictòrica i musical en la literatura. En primer lloc, en «De Syracuse a Montblanc. El vincle intel·lectual entre el poeta Jaume Ferran i el pintor Maties Palau Ferré», Francesc Marco-Palau (Universitat Autònoma de Barcelona) ens fa conèixer l'intens i prolífic vincle interdisciplinari entre aquests dos intel·lectuals. D'una banda, Jaume Ferran tindrà el pintor com a font d'inspiració d'algun dels seus poemes, on es destaca el vincle amb el territori. Així mateix, coneixerem que el poeta fou un dels impulsors de l'obra més important de Maties Palau, el *Guer-Blan*. De retop, el pintor de Montblanc pintarà Carmen Rodríguez de Velasco, esposa del poeta, en un dels pocs retrats personals que se li coneixen en tota la seva carrera artística. A continuació, Marta Gort (Universitat Rovira i Virgili), amb la proposta «De la poesia a la música i a la pintura: "intertextualitats" artístiques en Brossa, Cirlot i Ponç», analitza la intertextualitat de tres obres de l'avantguarda catalana de postguerra: el sonet «Caldera d'abelles» de Joan Brossa, la cançó «Sonet. Para soprano y trompeta» de Juan Eduardo Cirlot i el quadre «Nocturn» de Joan Ponç. L'autora ens descobreix que el sonet de Brossa és el fonament de l'elaboració de la cançó de Cirlot i del quadre de Ponç. Concretament: «Caldera d'abelles» esdevindrà la lletra del «Sonet. Para soprano y trompeta» i les imatges que apareixen en el poema són representades pictòricament en el quadre de Ponç. Finalment, l'article titulat «Bach i Mozart en l'estètica arbitrària d'Eugeni d'Ors», de Xavier Hernández i Garcia (Universitat de València), és un estudi detallat dels escrits d'Eugeni d'Ors sobre Bach i Mozart. L'investigador comprova com, en diverses gloses i comentaris esparsos, Ors els integra dins del seu pensament estètic. En Bach troba una forma d'explicar la realitat ordenada i harmònica. De Mozart reinvidicà les lectures no romàntiques, que casen amb el classicisme que els noucentistes persegueixen.

La perspectiva comparativista d'aquest volum finalitza amb dues investigacions sobre el ressò dels escriptors clàssics en les obres literàries catalanes. Així, J. Àngel Cano Mateu (Universitat de València), en «El teatre clàssic en l'univers de referència de l'assaig fusteria», segueix la petjada dels dramaturgs grecollatins en l'obra de Joan Fuster: ens fa notar, per exemple, que Aristòfanes o Plaute i les seves obres són usades com a exemples dins d'argumentacions. Interessa, especialment, l'anàlisi de l'ús dels personatges clàssics femenins per desenvolupar la tesi sobre la igualtat de gènere de l'autor suecà. La darrera aportació, «Verdaguer i el 1900. La recepció creativa de l'aspecte místic de l'obra de Lluïll», de Sergi Castellà Martínez (Universitat Pompeu Fabra), és un bon exemple de quina ha estat la recepció poètica contemporània de Lluïll, sobretot de la sabor mística del *Llibre d'amic e amat*. I, més que no pas una influència, l'autor ens mostra que hi ha una fusió Lluïll-Verdaguer. No debades, de Lluïll, Verdaguer no només pren el beat o el místic, sinó també el filòsof i el geni literari.

La secció darrera, «Perspectives historicistes», cedeix l'espai a la història de la literatura, com a disciplina cabdal en la catalanística. S'hi il·lustra amb cinc articles. Els dos primers versen sobre la literatura moderna; els tres darrers tenen com a marc el tombant de segle. Així, doncs, en primer lloc, el s. xvii és el marc temporal dels estudis d'August Darder Moll (Universitat de les Illes Balears) i Arantxa Llàcer Martorell (Universitat Oberta de Catalunya). En «Difusió de la figura i obra del poeta mallorquí Rafael Bover (s. xvii)», l'investigador s'aproxima a la poesia d'aquest referent literari illenc, a partir del manuscrit 86 del fons Aiamans de la Biblioteca de Montserrat. Hi incorpora un estudi del que sobre aquest autor digueren alguns estudiosos del s. xix. En definitiva, aconsegueix oferir-nos una reinterpretació crítica de la figura del poeta. Segonament, Arantxa Llàcer Martorell, en l'article titulat «El circuit d'obres manuscrites en la Barcelona del segle xvii», fa una revisió dels inventaris bibliogràfics de diversos intel·lectuals (com ara, Joaquim de Setanti, Jeroni Pujades, Esteve de Corbera, entre d'altres), cosa que permet identificar quines obres (en concret, manuscrites) eren peces claus en l'època. Aquesta tasca de catalogació és necessària i lloable, perquè la investigadora descobreix que hi hagué pervivència i interès per les lletres catalanes dins d'un circuit literari viu, en què es compartien i es debatien obres impreses i manuscrites.

Com hem dit adés, els tres darrers articles del volum versen sobre les produccions de principis del s. xx. En particular, s'hi aprofundeix sobre dos autors gironins. D'una banda, Carla Riera (Universitat de Girona), en «L'esguard del mal: mirades i violència en la narrativa breu de Víctor Català», examina la mirada com a vehicle literari de la violència en l'obra *Drames Rurals*, de l'escriptora empordanesa.

L'anàlisi minuciosa de les narracions ens demostra com, efectivament, Víctor Català aprofita l'esguard com una eina refinada per definir personatges i situacions. Seguidament, Clàudia Costa Cantos (Universitat de Girona) se centra en «Joaquim Ruyra, poeta» a fi de donar a conèixer la seva obra poètica, poc estudiada, potser perquè l'autor mateix la menystenia. La investigadora en fa un recorregut exhaustiu: focalitza, sobretot, en l'ús i l'adaptació dels corrents decadentista i simbolista a través de la simbologia. En conclusió, ens presenta un autor de contrastos entre la modernitat i la tradició: a la fi, un Ruyra poeta difícilment classificable, tal com, segurament, ell mateix perceïa ser. L'última investigació del volum, d'Ivan Costa (Universitat de les Illes Balears), «La vessant d'Andreu Nin com a crític literari a l'article "Grandesa i decadència de la novel·la soviètica" i als pròlegs de les seves traduccions de la literatura russa. La influència en crítica literària de Lev Trotski», ens descobreix la faceta de crític literari del polític català. Para l'atenció en la importància de la relació personal entre Nin i Lev Bronstein (conegut com a Lev Trotski), motor de la valoració que té del fet literari. En realitat, el crític vendrellenc amplia les teories de Trotski i hi afegeix una perspectiva dialèctica: una mena de tesi i antítesi, aquesta darrera provocada per una nova legislació de Stalin que implicarà la mort de l'art proletari.

Fet i debatut, *Teixir xarxa, fer camí. Aportacions presents al futur de la catalanística* és un molt bon exemple de les veus de la recerca en llengua i literatura catalanes. Un present real i un futur assegurat per al català dins de l'àmbit de la recerca lingüística i literària més capdavantera.

Sandra MONTSERRAT
Universitat d'Alacant

BIBILONI, Gabriel (2022): *Els cognoms de les Illes Balears*. Mallorca: Nova Editorial Moll, 653 p.

Ens hem de congratular enormement de l'aparició d'aquesta obra voluminosa sobre antroponímia, la finalitat inicial de la qual era la d'oferir «una relació de tots els cognoms tradicionals de les Illes Balears amb la grafia normalitzada», tal com es diu en la presentació, per tal que les persones interessades en regularitzar de manera oficial la grafia del seu cognom ho puguin fer «amb una certa seguretat lingüística». Alhora, el corpus alfabetitzat de l'obra té també com a objectiu ser una via oberta per poder escriure correctament els noms de lloc illencs que alberguen antropònims. A més d'aquestes dues intencions bàsiques, hi ha el valor afegit d'altres informacions ben interessants, tals com la pronunciació dels cognoms mitjançant transcripcions fetes amb l'alfabet fonètic internacional, les variants de grafia, l'etimologia, l'antiguitat a cadascuna de les illes, les addicions de topònims a llinatges ben concrets (*Ramis d'Aireflor, Cifre de Colonya...*) i els topònims vinculats a cadascun dels cognoms. S'hi relacionen a més tots els cognoms històrics desapareguts que l'autor ha pogut documentar. Es tracta d'un considerable esforç individual que se suma als dos llibres anteriors de Francesc de B. Moll (1959 i 1982) sobre el tema (1959 i 1982), obres pioneres i d'un gran valor, com tothom sap.

En la introducció s'explica què són els cognoms (terme que diferencia del de llinatge) i altres antropònims com els prenomes, els malnoms o sobrenoms, i a més s'escriu sobre el fet que a la península ibèrica i als països llatinoamericans, a diferència d'altres estats europeus, les persones són portadores de dos cognoms. Es fa un repàs històric sobre la naixença dels antropònims que individualitzen els éssers humans segons diverses tradicions: l'hebrea —inclosa la bíblica—, l'hel·lènica, la germànica, la romana —amb el seu sistema quàdruple— i l'àrabica. Es fa un repàs històric sobre l'aparició dels cognoms, tot parlant de la desaparició de l'Imperi Romà d'Occident, del retorn al nom únic amb persistència de noms del fons llatí, de la irrupció a Catalunya de l'antroponímia germànica, dels canvis originats per la difusió del cristianisme i de la reducció d'unitats entre els segles x i xi que propicià l'aparició dels malnoms (dels quals sortiren els cognoms), malnoms classificats en quatre grups. Es fa una diferència entre els cognoms catalans d'abans de les conquestes i els provinents de les aportacions de nacions veïnes, com els occitans (*Totossaus*), els francesos (*Laforet*), els bascs (*Iborra*), els castellans (*Gomis*), etc., que acabaren per adaptar-se. S'explica que els cognoms catalans tradicionals de les Balears heretaren amb el